

Over stempels, brieven en tarieven – afl. 111

Zondagbestelling

Mooi stukje maakwerk van de filatelist Sandow

Een belangrijk verschil tussen vroeger en nu was de frequentie van de postbezorging. De post werd vroeger meerdere keren per dag besteld; zelfs op het platteland kwam de postbode twee keer per dag langs. Ook op zondag werden brieven besteld, al was dat niet iets waar iedere besteller blij mee was.

Vooral op het platteland had de postbode een zware taak. Toen in 1884 de spoorwegverbinding van Amsterdam naar Hoorn tot stand was gekomen, moest de postbode van Middellie twee keer per dag de post naar het station van Kwadijk brengen en daar ook brieven en pakjes ophalen. Op zijn wandeling (fietsen waren nog niet in gebruik!) bestelde hij onderweg ook de brieven. 'Hij heeft dus een zeer langen arbeidsdag, want de beide dorpen zijn uitgestrekt en de huizen liggen verspreid, menigmaal vermoeiend daarbij, als het aantal postpakketten groot is.' Op zondag zorgden de lengte van de bodeloop en de aankomsttijden van de treinen ervoor dat de bode niet in staat was 'de Godsdienstoefening bij te wonen'. Er was wel

een geschikte plaatsvervanger, die voor twaalf gulden op zondag wilde inspringen, maar het Rijk verklaarde zich niet bereid dat bedrag te vergoeden.

Rond 1910 begon het geluid van de mensen die pleitten voor een eerbiediging van de zondagsrust steeds luider te klinken. Ook de postbestellers die op zondag hun werk moesten doen – in grote steden werd op zondag soms zelfs twee keer besteld – hadden recht op die rust, vonden velen.

In België gaf men tussen 1893 en 1915 postzegels uit met een afscheurbaar strookje, tweetalig uiteraard, 'Niet

bestellen op zondag'. Misschien dat de Nederlandse PTT zich door idee heeft laten inspireren, want rond 1910 kwam zij ook met een zegeltje dat op de post geplakt kon worden als de bestelling geen haast had en men de bestellers op zondag wat rust gunde. Er moest wel voor betaald worden: één cent voor een velletje van tien stuks. Zie het poststuk op de vorige pagina.

Kort na de Eerste Wereldoorlog kreeg dit rode strookje een opvolger met een blauw model, dat men op een brief of briefkaart kon plakken als die op zondag **wel** besteld moest worden.

Op zondag werd vanaf toen alleen post met zo'n strookje in de bestelling meegenomen, met de brieven uit het buitenland en de kennisgeving dat er een aangetekend stuk klaar lag.

Zondagerust bij de Postertjen.

Het was niet algemeen bekend, dat aan de postkantoren kleine etiketten verkrijgbaar zijn met het opschrift: „Niet bestellen op Zondag“. Deze etiketten — de prijs bedroeg 50 stuks voor 1 cent — op de Zaterdagse post geplakt, konden er natuurlijk in belangrijke mate toe medewerken, de Zondagsrust aan de postertjen te bevorderen.

Wij vernemen, dat deze etiketten thans gratis aan de postkantoren verkrijgbaar zijn, wat voor menigeen stellig aanleiding zal wezen er gebruik van te maken ten einde daardoor de Zondagsrust in de hand te werken.

27/9/1916, *Purmerender Courant*

Dit strookje kreeg nog twee rode opvolgers: 'Bestellen op Zondag' — Als er op Zondags ter plaatse een bestelling is' (begin 1926) en 'Op Zondag bestellen — Geldt alleen voor Amsterdam, - 's Gravenhage, - Groningen, - Rotterdam — Scheveningen & Utrecht.

In principe kunnen die laatste twee strookjes niet voorkomen op post naar kleinere gemeentes, want in de jaren twintig werd de zondagbestelling in veel plattelandsgemeenten afgeschaft; wel kon men vanaf toen

de post (kranten bijvoorbeeld) ophalen bij de plaatselijke kantoorhouder. De afschaffing van de bestelling op zondag was vermoedelijk meer een bezuinigingsmaatregel dan een principiële keuze voor de principes van de zondagsrust. In de ene gemeente ging men nog wat langer door met de zondagbestelling dan in de andere:

De Zondagsbestelling.
Van den waarnemend directeur van het Postkantoor te Purmerend was een schrijven ingekomen, betreffende afschaffing van de postbestelling op Zondagmorgen.
Welhouder Koster pleit voor afschaffing, ter bevordering van de Zondagsrust en welhouder Nooy wil die bestelling behouden, omdat er wel ingezetenen zijn, die er belang bij hebben.
Voor den betrokken besteller vindt hij dat uurtje op Zondagmorgen niet zoo erg.
Met 4 tegen 3 stemmen wordt besloten de Zondagsbestelling af te schaffen.
Tegen stemden de leden Beets, Lakeman en Nooy.

De Waterlander, 19 november 1921

In Purmerend werd de zondagbestelling in 1921 afgeschaft, in Edam en Volendam gebeurde dat in mei 1922. In enkele andere Waterlandse gemeentes ging men er nog een aantal jaren mee door, in de Beemster bijvoorbeeld tot in oktober 1925. Uiteraard waren de reacties op het opheffen van de zondagbestelling wisselend. De krant bleek een mooi medium om — via

ingezonden brieven of een redactioneel commentaar — een standpunt duidelijk te maken.

Zo kreeg A. de Haan in februari 1926 ruim baan om als secretaris van de Hollandse Maatschappij voor Landbouw in de Beemster zijn licht te laten schijnen over de postbestelling in de Beemster en de verleende zondagsrust aan de postbodes.

Beemsterlingen, zo schreef hij, waren wel gewend aan een wat trage postbezorging. De polder had nu eenmaal een flink oppervlak en de bewoners, met name die in de uithoeken van de polder, voelden ook de noodzaak niet zo om van al het actuele nieuws op de hoogte te zijn. Maar de Eerste Wereldoorlog had daar verandering in gebracht. Vaders, zonen en kostwinners werden gemobiliseerd, de oorlog bracht voedselschaarste en distributie; 'er was belangstelling voor oorlogsberichten en voor het verloop van prijzen van producten en voeder-artikelen.'

Nu begon men zich wel te ergeren aan de trage bezorging van kranten en andere post. 'Een boer moge dan behoudend zijn en achterlijk, zoo dom is hij toch nog niet, te beseffen dat de groote bladen 'n ochtend- en avond-editie uitgeven, om heel gemoedelijk door Tante Pos tegelijk bij hem te worden thuis bezorgd.'

Veel Beemsterlingen in uithoeken van de polder zochten een postkantoor in een naburige plaats op, om daar hun postale zaken af te handelen. Door de plotselinge afschaffing van de zondagbestelling was de situatie alleen nog maar verslechterd. Zondag was toch een dag waarop men graag zijn krantje las, maar die moest men nu zelf gaan halen, op een kantoor dat ver van huis lag. Bezuiniging of bevordering van de Zondagsrust? 'Als één

postbeambte 100 stukken bezorgt aan huis, hebben die 80 afhalers rust, of is het redelijk en uit 'sociaal-economisch standpunt te verdedigen, dat één postambtenaar een paar uur meer rust wordt verschaft, ten koste van 80 afhalers. Afgezien nog van het feit dat die postambtenaar reeds verzekerd is van 'n 45-urigen werkweek en dat er onder de afhalers boerenknechtjes zijn, die op den jeugdigen leeftijd van 14 à 15 jaar reeds van 'n 80-urige week mogen profiteren.'

Vanaf 21 april 1940 vond er in het hele land geen zondagbestelling meer plaats.

John Dehé